

Zpráva o dosavadních výsledcích práce na přípravě zákona o finanční pomoci studentům

1. Současný stav, jež má reforma finanční pomoci změnit

Česká republika dlouhodobě patří mezi země s největšími rozdíly v příjmech mezi středoškolsky a vysokoškolsky vzdělanou populací (podle údajů OECD je individuální návratnost investic do vysokoškolského vzdělání ČR druhá nejvyšší v OECD). Náklady spojené se získáním vysokoškolského vzdělání jsou v ČR vnímány jako významná sociální bariéra téměř polovinou občanů, zejména mezi lidmi s nižším sociálně ekonomickým postavením. Na závažnost tohoto problému upozornila již zpráva OECD o českém vysokém školství z roku 2006. Od té doby se situace dále zhoršila.

Současný systém finanční pomoci studentů je nedostatečný, roztržitý, zastaralý a pro samotné studenty mnohdy nepřehledný. ČR má navíc v současnosti jeden z nejnižších podílů výdajů na finanční podporu studentů ve vztahu k celkovým výdajům na terciární vzdělávání. Jedním z negativních důsledků je příliš intenzivní zapojování studentů do výdělečné činnosti, které může vážně ohrožovat studium. Podle výzkumu studentů provedeného v roce 2009 37 % studentů veřejných vysokých škol a 47 % studentů soukromých vysokých škol uvedlo, že nedostatek financí by mohl ohrozit pokračování ve studiu (u studentů ze sociálně nejslabších rodin je to víc než polovina - 56 %). Nelze se tedy divit, že 71 % studentů uvedlo, že během studia pracuje.

2. Práce provedené na reformě systému finanční pomoci studentů

Práce na návrhu finanční pomoci studentům byly zahájeny na základě programového prohlášení vlády ČR z roku 2006. Základní principy navrhovaného systému finanční pomoci studentům byly obsaženy v Bílé knize terciárního vzdělávání¹ (kapitola 6 a 7).

Příprava účinného systému finanční pomoci studentům od začátku patřila mezi priority současné vlády. Ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Miroslava Kopicová ve svém prohlášení „Cíle MŠMT v oblasti terciárního vzdělávacího sektoru a výzkumu, vývoje a inovací“ mimo jiné uvedla: „Rozhodně hodlám pokračovat v reformě vysokého školství a postupně uskutečňovat změny navržené v Bílé knize terciárního vzdělávání. Za zvlášť důležitý cíl považuji urychlení práce na přípravě moderního systému finanční pomoci studentům.“²

V první části přípravné fáze prací na reformě finanční pomoci studentům byl v červenci roku ustaven 2009 tým interních a externích expertů, který se začal zabývat podrobným zkoumáním možností zakotvení finanční pomoci studentům v českém právním řádu a dále analýzou právních řádů vybraných zemí, jež by mohly sloužit jako příklad dobré praxe. Současně byly zřízeny

¹ Viz <http://www.reformy-msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/bila-kniha>

² Viz <http://www.msmt.cz/pro-novinare/cile-msmt-v-oblasti-terciarniho-vzdelavaciho-sektoru-a>

internetové stránky pro finanční pomoc studentům³ a Facebook pro komunikaci s cílovou skupinou „Jak na finanční pomoc studentům“.⁴

V srpnu až říjnu roku 2009 byl v rámci projektu IPn Reforma terciárního vzdělávání proveden zatím nejrozsáhlejší výzkum studentů vysokých škol zaměřený v první řadě ekonomickou stránku studia na vysoké škole (náklady spojené se studiem, příjmy studentů z různých zdrojů, míra zatížení rozpočtů rodin, potenciální ohrožení studia ekonomickou situací, potenciální zájem o studentské půjčky poskytované a splácené ve speciálním režimu, představy o budoucích výdělcích, atd.). Výsledky výzkumu byly dne 11. 12. 2009 zveřejněny na tiskové konferenci za účasti ministryně⁵ a tentýž den formou semináře předloženy k diskusi s relevantními představiteli hlavních zájmových skupin.

V červenci roku 2009 bylo z iniciativy expertů IPn Reforma terciárního vzdělávání osloveno OECD se žádostí o expertní posouzení návrhu reformy terciárního vzdělávání, včetně návrhu na zavedení systému finanční pomoci studentům. Tým expertů OECD ve svém hodnocení vysoce ocenil návrh na zavedení systému finanční pomoci studentům a označil jej za „*ve všech ohledech dobře koncipovaný a v souladu s nejlepší mezinárodní praxí.*“⁶

V období březen – duben 2010 připravil tým expertů pro reformu finanční pomoci studentům k projednání ve vládě souhrn dokumentů pod názvem *Plán implementace reformy finanční pomoci studentům*, jehož cílem je informovat vládu o stavu přípravy reformy a příslušného zákona a vytvořit podmínky pro pokračování prací na reformě v mezirezortním režimu za účasti klíčových aktérů a zájmových skupin.

3. Jak by měla reforma finanční pomoci studentům vypadat?

Hlavním cílem připravované reformy je snížení hladiny nerovností v přístupu k vysokoškolskému vzdělání, vytvoření příznivějších podmínek pro studium a jeho úspěšné dokončování, zefektivnit využití talentů a podpořit soukromé investice do vzdělání. Z dosavadních prací na reformě se již rýsují hlavní principy zákona o finanční pomoci studentům.

Odborný tým projektu IPn Reforma terciárního vzdělávání doporučuje:

- a) **Změnit chápání studenta v terciárním vzdělávání dané současnou legislativou**, které jej chápe jako „nezaopatřené dítě“, a příslušnými legislativními změnami učinit ze studenta tzv. samostatnou sociální jednotku (to mimo jiné předpokládá zrušit věkovou hranici 26 let, která je pro řadu položek sociální podpory během studia rozhodující a nastavit jasná pravidla zabráňující zneužívání systému).
- b) **Ve zvláštním režimu řešit pomoc handicapovaným studentům.**
- c) **Výrazně posílit roli přímých forem finanční pomoci** zacílené přímo na studenty a snížit význam forem nepřímých, zejména těch, které nepřispívají k řešení ekonomické situace samotných studentů v době studia.

³ <http://www.reformy-msmt.cz/financni-pomoc-studentum/>

⁴ <http://www.facebook.com/group.php?v=wall&ref=nf&gid=184486196383>

⁵ http://www.reformy-msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/sites/default/files/upload/eurostudent_09_12_11_TK.pdf

⁶ http://www.reformy-msmt.cz/reforma-terciarniho-vzdelavani/sites/default/files/upload/OECD-Expert_Reponse_cz_loga.pdf

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM FONDEM
A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY

- d) **Zavést nevratnou univerzální finanční podporu pro všechny studenty**, kteří řádně plní studijní povinnosti (při neplnění studijních povinností měnit tuto podporu na vratnou, tj. na půjčku).
- e) **Posílit zacílenou finanční podporu pro studenty pocházející z rodin s nízkými příjmy** a tuto finanční podporu vyplácet nikoli prostřednictvím vysokých škol ale přímo jako jakoukoli jinou sociální dávku nebo formu sociální pomoci.
- f) **Všem studentům umožnit získat státem garantovanou (nebo státem poskytovanou) půjčku na pokrytí přímých i nepřímých nákladů spojených se studiem**, splácenou ve speciálním režimu snižujícím obavy, které vyvolávají klasické půjčky hypotéčního charakteru na čistě komerčním základě.
- g) **Zavést spoření na vzdělání** s daňovým zvýhodněním motivujícím rodiny k vytváření úspor na vzdělání dětí a umožňující rozložení nákladů na studium na delší dobu, před zahájením studia.
- h) **Zavést zvláštní režim pro zaměstnávání studentů**, který by umožňoval spojit potřebu nepravidelného výdělku s výhodami studentské praxe.
- i) **Usnadnit fungování soukromoprávních institutů finanční pomoci studentům**

Schéma navrhovaného systému finanční pomoci studentům

